

God, ond og farlig viden

Om indvandrere, tabuer og statistik

Torben Rugberg Rasmussen, Lektor, Center for Mellemøst-studier,
Syddansk Universitet, Odense Universitet

1. Indledning

I december 1998 udgav Danmarks Statistik publikationen *Indvandrere i Danmark*. Bogen er på 128 talfyldte sider og rummer bl.a. en række opdaterede informationer vedrørende indvandrernes boligforhold, sundhedsforhold, kriminalitet, demografisk sammensætning, indkomstforhold, arbejdsløshed, afhængigheden af offentlig forsørgelse, spredning i det danske samfund, fødselshyppighed osv. Alt i alt er der tale om et opslagsværk, der forsøger at give et samlet og så nogenlunde dækkende signalement af indvandrernes forhold i Danmark.

Dette signalement gives i den genre, som er Danmarks Statistiks foretrukne, nemlig statistikken, og af gode grunde afstår bogen fra at vurdere, om de fremlagte tal er positive, negative, opmuntrende, forstemmende, chokerende osv. Meningsstilkendegivelser, ideologiske holdninger, politiske vurderinger eller moralske markeringer er af gode grunde ikke noget, Danmarks Statistik giver sig af med. Den slags ligger uden for genren statistik, som ret beset blot er en genrebetegnelse for informationer om samfundet givet i form af talværdier.

Man kan også sige, at statistik er en betegnelse for talmæssige iagttagelser, der principielt kan indhentes fra alle samfundslivets

områder, og som følge af det styrings- og planlægningsimperativ, der er indbygget i de moderne samfund som en selvfølgelig norm, er disse iagttagelser ikke blot udtryk for kontrol, registrering eller iagttagelser for iagttagelsernes egen skyld, men snarere krumtapen i enhver planlægning, styring og regulering. Det gælder selvfølgelig også i forhold til flygtninge- og indvandrersområdet, der med hensyn til afhængigheden af pålidelige og ajourførte informationer principielt er sammenlignelig med et hvilken som helst andet område. Også her er pålidelige og ajourførte informationer en nødvendighed, selv om ingen forskningsinstitution eller planlæggende myndighed formodentligt vil tage ordet sandheden i munden.

Hertil kommer, at en åben og demokratisk adgang til den viden, som f.eks. Danmarks Statistik indsamler og formidler, ikke bare er god ide målt i forhold til demokratiske standarder, men også en forudsætning for at bringe samfundet til at fungere.

Hver indvandring eller flygtningestrømme ændrer dette forhold. Tværtimod er hverken klanloyalitet, karismatiske lederskikkelser, et-partistyrer, åbenbarede sandheder eller patriarkalske familierelationer alternativer til hævdede demokratiske standarder, fordi ingen af disse modeller er i stand til at hono-

rere de behov, som et hvilket som helst moderne samfund har for at kunne bringes til at fungere. Det gælder f.eks. behovet for en effektiv, vidensbaseret og nogenlunde ubestikkelig forvaltning; behovet for åbne og udbyggede kommunikationskanaler mellem de forskellige samfundssektorer og mellem borgerne og det politisk-administrative system; behovet for fleksible uddannelses- og forfremmelsessystemer, der giver nogenlunde fri adgang til social advancement og magtpositioner i samfundet uanset køn, tro, seksuel orientering og etnisk baggrund osv.

Ingen af disse basale behov og standarder påvirkes af befolkningens ændrede etniske, religiøse og sproglige sammensætning eller af den statistik om indvandrernes forhold, som *Indvandrere i Danmark* fremlægger.

2. Spørgsmål og svar

I sin præsentation af *Indvandrere i Danmark* i *Jyllandsposten* d. 16. december 1998 stiller journalisten Lars Erik Skovgaard bl.a. følgende spørgsmål til Jan Plovsing, der er hovedansvarlig for publikationen: »Bekræfter de mange tal og fakta så ikke alle folks værste fordomme om indvandrere, og er I ikke bange for at udsende en sådan undersøgelse, som let kan blive misbrugt rent politisk«.

Jan Plovings svar, nemlig at statistik kan bruges og misbruges, er forventeligt og alt andet end kontroversielt. Selve spørgsmålet er derimod interessant, og det er relativt ligegyldigt, om det er ment seriøst, om journalisten med andre ord mener det, han spørger om, eller om det blot skyldes en ambition om som journalist altid at skulle indtage eller simulere en kritisk position i forhold til sit offer og den sandhed eller interesse, som han eller hun repræsenterer. Denne journalistiske positionering kan der som bekendt komme meget sjov ud af.

Det interessante er, at der bag Lars Erik Skovgaards spørgsmål skjuler sig en række

kritik- eller forståelsesfigurer, som han langt fra er ene om, nemlig forestillingen om en ond eller dæmonisk viden, forestillingen om at der i den offentlige opinion befinder sig et større eller mindre antal ubefæstede sjæle, som retteligt ikke burde være der, samt forestillingen om det politisk og moralsk legitime i at erklære specielle zoner i samfundet – in casu flygtninge- og indvandrersområdet – som tabu i kraft af områdets konfliktualitet og den potentielle racisme, som angiveligt skulle karakterisere diskussionens ubefæstede sjæle og aktører.¹

Det er disse forestillinger og deres skjulte forudsætninger og konsekvenser, jeg i det følgende vil forsøge at indkredse mere indgående.

3. Den onde og den gode viden

Grundlæggende markerer spørgsmålet en skelnen mellem en viden, der er god, og en viden, der er ond. Den onde viden er kendetegnet ved at bekræfte »folks værste fordomme« og er således potentiel farlig, censurerbar eller af en sådan beskaffenhed, at man legitimt kunne eller burde overveje at holde den skjult eller hemmelig, netop fordi den er farlig, taler til den indre svinehund eller står i fare for at bære véd til et bål, der kan antændes når som helst. Hvori den farlige viden, der kan bekræfte »folks værste fordomme«, består, siger citatet af gode grunde ikke noget om. Det er ren suspense.

Derimod giver spørgsmålet indirekte et signalement af en del-opinion, hvis afgørende karakteristika er dens fordomme, dens lette eller affektbestemte antændelighed og et uspecificeret sæt af potentielt underlødige eller censurerbare synspunkter.

At der i den danske opinion både findes fordomme, misforståelser, tænkefejl, fremmedhad, intolerance, kulturel foragt osv. er der ingen grund til at drage i tvivl. Det kan man både forsikre sig om i den løbende flygtning-

ge- og indvandrerdebat og i de systematiske holdningsundersøgelser, der er blevet fremlagt – senest i Øystein Gaasholt og Lise Tøgebys *I syv sind* fra 1995. Problemet opstår imidlertid, hvis man identificerer disse forståelsesformer med et fravær af politisk og moralsk dømmekraft eller kompetence.

Hvis vi forstørrer Lars Erik Skovgaards spørgsmål indebærer det i sin konsekvens et sådan syn. Det er billedet af en uvidende, fordomsfuldt og affektstyret provins, der hverken er modtagelig for fornuft eller moral, men derimod alene styret af indre svinehund og andre primitive dispositioner, der er i støbeskeen hos Lars Erik Skovgaard.²

Denne onde eller farlige viden, som spørgsmålet opererer med, forudsætter en god eller ufarlig viden. Herved underforstår spørgsmålet en viden, der ikke er fordomsfuldt, men som derimod er sand og sådan fuldt ud distribuerbar, gavnlig, sund eller måske ligefrem opbyggelig. Og hvor den onde viden korresponderer med en påstand om en grundlæggende politisk og moralsk ubefæstethed, er denne gode viden kendetegnet ved en forudsat legitimitet eller netop befæstethed. Her taler den myndige, rationelle og ansvarsbevidste borger. Det er med denne udrustning, han eller hun adskiller sig fra de provinsielle aktørers ubefæstethed.

At denne viden er god betyder imidlertid ikke, at den i højere grad er i overensstemmelse med virkeligheden end den onde viden. Snarere er den god, fordi den er i overensstemmelse med en forudsat, men skjult standard for hvad der er godt, rigtigt, sundt, opbyggeligt, politisk korrekt osv.

Hvori denne gode viden består, siger spørgsmålet af gode grunde heller ikke noget om. Det samme gælder de aktører, der i kraft af deres politiske og moralske legitimitet har ret eller kompetence til at artikulere sig i den

offentlige debat – i dette tilfælde om indvandrere og flygtninge.

4. Den rene humanitet

Når Lars Erik Skovgaard sonderer mellem en god og ond viden, forudsætter han for det første, at de talværdier, som *Indvandrere i Danmark* fremlægger, er af en sådan beskaffenhed, at denne sondering lader sig praktisere. At statistiske data med andre ord lader sig indsamle, vurdere og kategorisere efter moralske eller politiske retningslinier. Det lader sig naturligvis ikke gøre uden at forgribe sig på genren statistik. Selv om ingen vil tillægge genren en absolut sandhedsværdi, er der ingen grund til at betvivle genrens indbyggede krav og spilleregler.

For det andet forudsætter han, at nogen – i kraft af en sublim politisk dømmekraft eller et absolut moralsk gehør – er i stand til at foretage den afgørende distinktion mellem denne onde og dæmoniske viden og den gode og opbyggelige viden.

Ret beset opererer Lars Erik Skovgaard her med en indsigt eller kompetence, som vi sædvanligvis forbinder med guder eller overmennesker, og ved nærmere eftertanke er der ingen grund til at udstyre f.eks. Danmarks Statistik, de offentlige forvaltninger eller standen af politikere med en indsigt, status eller kompetence, der er sammenlignelig hermed. Både sonderingen mellem en ond og god viden og forestillingen om, at nogen skulle kunne varetage denne funktion i kraft af en speciel etisk, politisk, religiøs eller funktionsnærmæssig kompetence, kolliderer derimod meget eftertrykkeligt med de principper, som det sekulære massedemokrati sædvanligvis bekender sig til. Og der er selvsagt ingen grund til at suspendere eller ophæve disse eller andre hævdevundne moderne principper for politik og konfliktløsning med henvisning til diskussionens ubefæstede sjæle, det lidenskabelige debatniveau eller den ændrede etniske, religiøse og sproglige sammensætning

af befolkningen, som indvandring og flygtningestrømme har givet anledning til i Danmark og resten af Europa. Tværtimod ligger disse principper eller standarder fast.

Man kan også sige, at såvel sondringen mellem en god og en ond viden som forestillingen om en moralsk styrbar politik og offentlighedskontrol indebærer et forhold til såvel sandhed som politik, som man sagtens kunne kalde både totalitært og kommisæragtigt.

At Lars Erik Skovgaard har hjertet og moralen på det rette sted, ændrer ikke ved dette forhold. Tværtimod understreger det problemet med at ville føre en hjertets eller den rene morals eller humanitets politik. Det gælder selvsagt også i forhold til flygtninge- og indvandrerområdet. Heller ikke her lader en sådan politik sig formulere. Dels er en massedemokratiske politik i sagens natur altid pragmatisk, konfliktuel og interessebestemt og som sådan hverken forvalter af eller formidler af det gode eller den rene humanitet. Dels lader der sig ikke formulere en målrettet, pragmatisk eller realpolitisk strategi på basis af den rene humanitet.

5. Statistik og tabuer

Det siger sig selv, at ingen offentlig forvaltning eller noget administrativ system kan varetage sit eller samfundets styrings- eller planlægningsfunktioner med udgangspunkt i den skelnen mellem en god og en ond viden, som Lars Erik Skovgaard uforvarende lægger op til. Det siger ligeledes sig selv, at denne skelnen er uforenbar med de principper, som genren statistik overhovedet hviler på, og der er selvsagt ingen grund til at gøre indvandrerområdet til en slags kulturel urørlighedszone, som f.eks. Danmarks Statistik ikke har nogen adgang til, eller til at hævde, at der kun må formidles god viden herfra.

Denne forestilling om at skulle beskytte indvandrerområdet med et specielt sæt af forbud, påbud og symbolsk begrundede ad-

færds-koder ligner til forveksling det, antropologer og religionshistorikere sædvanligvis benævner som tabu. Og selv om statistik herunder *Indvandrere i Danmark* – langt fra er den skinbarlige sandhed, er der ingen grund til at tildele flygtninge- og indvandrerområdet en speciel status med hensyn til at indsamle, sammenkøre og formidle viden. Først og fremmest fordi en sådan tabuering forudsætter, lægger op til eller insinuerer, at der bag tabuernes beskyttende filtre og adfærds-koder skjuler sig en eller flere sandheder, der er så monstrøse, onde, dæmoniske eller urovækkende, at de kan begrunde et tabu.

Sådanne sandheder finder man selvsagt ikke i *Indvandrere i Danmark*. De ligger uden for genren statistik. Og der er ingen grund til at tro, at en mere empatisk eller kvalitativ orienteret forskningsstrategi er i stand til at fremlægge en viden, der i højere grad skulle kunne begrunde, at dette område belægges med specielle tabuer. Tværtimod indebærer denne tankegang i sit udgangspunkt en systematisk af-normaliseringsstrategi over for flygtninge og indvandrere. Ikke blot repræsenterer de en mere eller mindre udtalt eller synlig etnisk, religiøs eller sproglig anderledeshed målt i forhold til det danske samfunds traditionelle koder for normalitet eller kultur. Samtidig indskrives de i kraft af denne tabueringslogik i en position, der indebærer, at samfundets overordnede politiske logik og styringsrationalitet drages i tvivl.

6. Samfundets rummelighed

Når Lars Erik Skovgaard videre i sit spørgsmål opererer med en skelnen mellem »politisk misbrug« af informationerne i *Indvandrere i Danmark*, og hvad der underforstås som en mere positiv eller legitim brug, er det den samme grundfigur, der er på spil. Forestillingen om en ond eller dæmonisk viden svarer således til forestillingen om politisk misbrug, der lige præcis får karakter af misbrug, fordi den refererer til eller formidler den onde viden.

På samme måde er det, der karakteriserer den legitime, mere moralske eller retmæssige brug af *Indvandrere i Danmark*, forankringen i den gode viden. Hvornår eller hvordan den legitime politiske brug bliver til misbrug eller omvendt er selvsagt lige så flydende som sondringen mellem god og ond viden. Det er nemlig den samme sondring eller symbolske skillelinie, der er blevet transponeret til det politiske felt med dets velkendte fronter og aktører.

Der er ingen grund til at tro, at vi som følge af en bedre moral, mere viden, bedre statistik osv. kan bringe denne relativitet ud af verden. Der er heller ingen grund til at tro, at spændingsforholdet mellem provins og center, masse og elite, mainstream og udkant, hverdagsliv og professionaliseret kultur er udtryk for en defekt eller anomali, som nogen kan påtage sig at bringe til ophør eller ud af verden. Snarere er dette spændingsforhold en anskueliggørelse af, at der i et moderne sekulariseret samfund ikke findes noget videns- eller normativt centrum, som samfundets kulturelle identitet refererer til.

Frem for at operere inden for det politiske landskab, som Lars Erik Skovgaard uforvarende etablerer omkring flygtninge- og indvandrerdebatten, er der god grund til at insistere på det moderne samfunds pluralisme. Her er der både plads til de meget konservative, de meget idealistiske, de meget naive, de meget fordomsfyldte, de meget visionære og dem, der på trods af Danmarks Statistik og andre uhildede vidensleverandører insisterer på et verdensbillede af stereotypier og forenklinger. Og det er snarere denne rummelighed og pluralisme end forankringen i eller forpligtelsen på en ond eller god viden, der sætter konditionerne for den politiske debat. Herunder flygtninge- og indvandrerdebatten. At denne rummelighed både indebærer muligheden for at lyve, bedrage, tale sandt, være i tvivl, formulere kritik, nære fordomme, for-

mulere begrundet og ubegrundet kritik osv. ligger samtidig i kortene.

At indvandrere og flygtninge også er omfattet af samfundets rummelighed og frihedsgrader, behøver man ikke konsultere *Indvandrere i Danmark* for at konstatere.

7. Haves: Lidenskab og polarisering. Ønskes: Nøgternhed.

Lars Erik Skovgaards spørgsmål er i sig selv uskyldigt. Hvis man forstørrelser og analyserer det, er det imidlertid samtidig i høj grad bundet til eller en refleks af den aktuelle politiske og kulturelle horisont. Dels har diskussionen om flygtninge og indvandrere fungeret som en central arena for politisk, moralsk og symbolsk selvprofilering. Dels har vi at gøre med en diskussion, hvor der både for det politiske højre og det politiske venstre har været rige muligheder for at profilere sig selv via begreber, symboler og auratiske honnørord som f.eks. danskhed, nation, kultur, religion, race, racisme, humanitet, folkesjæl, menneskerettigheder, tradition, godhed osv. i forhold til en reel eller fiktiv fjende.

Det er på denne baggrund, den danske diskussion om flygtninge og indvandrere i så høj grad har appelleret til og tiltrukket sig store ord, følelser og ideologiske armbevægelser. Til tider får diskussionen næsten sakral karakter. Vi finder således en række figurer – tabuer, apokalypser, sydebukke, fjendebilleder, rivaliserede sandheder, demoniseringer, forjættelser osv. – der sædvanligvis hører hjemme i en religiøs kontekst, og som kun vanskeligt lader sig overføre til en moderne og vidensbaseret forhandlings- eller samtalekultur.

Man kan også sige, at diskussionens lidenskab, polarisering og symbolske afgrænsninger afspejler et fravær af den nøgternhed, formålsrationalitet og pragmatisme, der er den selvfølgelige norm for politik inden for stort set alle andre områder.

Noter

1. Lars Erik Skovgaard er langt fra alene med sin velmente forestilling om en viden om indvandrere, der er farlig, hvis den kommer i de forkerte hænder. I Bülent Diken og Charlotte Hamburgers artikel *Fra repressiv tolerance til åben diskrimination i ghettodebatten* i GRUS nr. 40, 1993 diskuterer de to forfattere således problemstillinger, der i høj grad er identiske med ovenstående, selv om tiden og konteksten er en anden.

Med et citat af kultursociologen Christian Horst, der eksplicit har adresse til kollegaen Eyvind Vesselbo hedder det bl.a. i artiklen: »Det kan ikke være forfatteren ubekendt, hvilken debat der i de senere år har fundet sted vedrørende indvandrernes og flygtningenes tilstedeværelse i samfundet med hensyn til udstilling af indvandrere og flygtninge som belastninger for samfundet, samtidig med at de udgør samfundets svageste grupper socioøkonomisk, politisk og med hensyn til mediemæssig gennemslagskraft. En manglende etisk forståelse for disse sammenhænge vil jeg relatere til Johan Galtungs begreb om kulturel vold.«

Her har vi sondringen mellem god og ond viden i sin yderste konsekvens. Man kan også sige, at vi har at gøre med et synspunkt, der i egen selvforståelse altid har sandheden og det gode på sin side. Det er med dette udgangspunkt og en forudsat, selvfølgeligt eller proklameret solidaritet med »samfundets svageste grupper« alias flygtninge- og indvandrergrupperne, teksten ikke blot iscenesætter sig selv, men i allerhøjeste grad omklammer indvandrere med tabuer. Det er interessant, at hele argumentationen – henvisningen til indvandrernes offerstatus, påstanden om en manglende etisk forståelse samt beskyldningen om meddelagtighed i »kulturel vold« – foregår på præmisser, der alene er af moralsk og symbolsk art.

Gad vide om Bülent Diken, Charlotte Hamburger og Christian Horst f.eks. vil afvise statistikken over kriminalitet begået af indvandrere i *Indvan-*

drere i Danmark som et udslag af kulturel vold og mangel på etisk forståelse eller sindelag?

Det er interessant, at en sammenlignelig kritikfigur ofte er blevet brugt i forbindelse med diskussionen om Israel og det palæstinensiske problem. Således kunne enhver kritik af staten Israel afvises med henvisning til Holocaust, diskussionens ubefæstede sjæle og faren for at bære ved til et bål, der kunne antændes når som helst.

2. Jeg har i min artikel *Provinsen, centret, kunsten og indvandrerne* i *Information om Indvandrere* nr. 2, 1997 forsøgt at analysere den aktuelle flygtninge- og indvandrerdiskussion som en pendant til Kunstoffondsdiskussionen i 1965. For en udførlig præsentation af provins-begrebet henvises hertil.

Litteratur

Jyllandsposten, 16. december 1998

Johan Bang, Niels Kaiser Nielsen og Martin Salmonsen: *Moral og moralisme, gadespejl og sognebånd, Kritik nr. 56*, Gyldendal, København 1981

Bülent Diken og Charlotte Hamburger: *Fra repressiv tolerance til åben diskrimination i ghettodebatten*, GRUS nr. 40, Aarhus 1993

Øystein Gaasholt og Lise Togeby: *I Syv Sind*, Politica, Aarhus 1995

Hans Kornø Rasmussen: *Flygtninge og Indvandrere i Europa*, Handelshøjskolens Forlag, København 1996

Torben Rugberg Rasmussen: *Provinsen, centret, kunsten og indvandrerne*, *Information om Indvandrere* nr. 2, Odense Universitet 1997

Torben Rugberg Rasmussen er lektor ved Center for Mellemøst-studier på Syddansk Universitet, Odense Universitet. Ved siden af arbejdet med indvandrerforhold har han publiceret en række bøger og artikler om politiske, kulturelle og religiøse forhold i Mellemøsten.